БАЛКАНИ

12 (2023)

ПЕРИОДИЧНО НАУЧНО ИЗДАНИЕ

МОНАРХИЯ и/или РЕПУБЛИКА

ИБ & ЦТ БАН

ИНСТИТУТ ЗА БАЛКАНИСТИКА С ЦЕНТЪР ПО ТРАКОЛОГИЯ ПРИ БАН

БАЛКАНИ
Рецензирано научно периодично издание

Издава Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“
при Българска академия на науките

ISSN: 1314-4103

Редакционна колегия
Главен редактор: чл.-кор. проф. Александър Костов, Институт за балканистика с Център по тракология, БАН (ИБЦТ–БАН)

Членове: проф. Лора Тасева (ИБЦТ–БАН) – заместник главен редактор, проф. Юра Константинова (ИБЦТ–БАН) – заместник главен редактор, доц. Иво Топалилов (ИБЦТ–БАН), доц. Калин Стоев (ИБЦТ–БАН)
Научен секретар: гл. ас. Елмира Василева (ИБЦТ–БАН)

Международен борд: проф. Мария Тодорова (Университет Ърбана-Шампейн – Илинойс, САЩ), проф. Галина Вълчинова (Университет на Тулуза, Франция), проф. Франческо Гуида (Университет Рома Тре, Италия), проф. Андрей Тимотин (Практическо училище за напреднали изследвания, Франция), доц. Андреас Либератос (Университет за социални и политически науки „Пандион“, Гърция)

THE BALKANS
Peer-reviewed scientific journal

Published by the Institute of Balkan Studies with the Centre of Thracology "Prof. Alexander Foll"
at the Bulgarian Academy of Sciences

ISSN: 1314-4103

Board of Editors
Editor-in-Chief: Prof. Alexandre Kostov, Corresponding Member of the Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Balkan Studies & Center of Thracology – Bulgarian Academy of Sciences (IBCT–BAS)

Editorial Team: Prof. Lora Taseva (IBCT–BAS) – Deputy Editor-in-Chief, Prof. Yura Konstantinova (IBCT–BAS) – Deputy Editor-in-Chief, Assoc. Prof. Ivo Topalilov (IBCT–BAS), Assoc. Prof. Kalin Stoev (IBCT–BAS)
Scientific secretary: Assis. Prof. Elmira Vasileva (IBCT–BAS)

IInternational Advisory Board: Prof. Maria Todorova (University of Illinois at Urbana-Champaign, USA), Prof. Galina Valcinova (University of Toulouse, France), Prof. Francesco Guida (University of Roma Tre, Italy), Prof. Andrei Timotin (École Pratique des Hautes Études-PSL, France), Assoc. Prof. Andreas Lyberatos (Pandion University of Social and Political Sciences, Greece)

БАЛКАНИ

МОНАРХИЯ И/ИЛИ РЕПУБЛИКА

Книжка 12 (2023)

THE BALKANS

MONARCHY AND/ OR REPUBLIC

Issue 12 (2023)

ИНСТИТУТ ЗА БАЛКАНИСТИКА С ЦЕНТЪР ПО ТРАКОЛОГИЯ ПРИ БАН

БАЛКАНИ

ТЕМА НА БРОЯ: МОНАРХИЯ И/ИЛИ РЕПУБЛИКА

СЪДЪРЖАНИЕ:

Александър Костов
Редакционна статия 5

СТАТИИ 7

Иво Топалилов
Бележки върху трибната принадлежност на муниципалното общество в Рациария 7

Калин Стоев
Тракийските земи в Римската империя и противоречието между република и империя (проблеми на континуитета) 17

Лора Тасева
Гръцката дума *μοναρχία* и нейните производни в средновековни славянски преводи 26

Владислав Иванов
Морските републики Венеция и Генуа срещу Византийската империя – игра на взаимно изтощение 42

Симеон Симеонов
Монархия и република в балканските пътеписи на Франсиско де Миранда 53

Даниел Кайн
Цар Фердинанд през погледа на румънския крал Карол I 64

Спиридон Г. Плумидис
Позицията на монархиите в Гърция и в балканските държави към Първата световна война (1915): опит за тълкуване 73

Калина Пеева
Парадоксите на турския републиканизъм 85

Бисер Петров
Опитите на краля на Албания Зог да си възвърне трона от изгнание 100

СТАРИНА 110

Александър Костов
Из кореспонденцията на братята Александър и Франц Йозеф фон Батенберг 110

РЕЦЕНЗИИ И ОТЗИВИ 117

Добринка Парушева
За важността на диалога и за неговата липса в отношенията на България и Гърция (Юра Константинова. България и Гърция в лабиринт от монолози. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2022, 350 стр.) ...117

Марияна Стамова
Северозападът като балкански микрокосмос (Александър Костов (съст. и ред.) Българският Северозапад: минало и съвременност. София: Тендрил, 2022, 400 стр.) 120

Зорка Първанова
За русофилството и русофобството на Балканите (Тина Георгиева, Юра Константинова (съст.) Русия: погледи от Балканите (XIX–XX в.). София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2023, 440 стр.) 124

Гергана Дончева

Долу принудата на властта! Да живее свободният дух на таланта! (Добринка Парушева. „Долу правителството! Да живее карикатурата!!“: Политика, култура и карикатура в България в началото на XX век. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2023, 265 стр.) 127

Юра Константинова

Балканската одисея на Франсиско де Миранда (Симеон Симеонов. Франсиско де Миранда на Балканите. Раждането на идеята за независимост на Латинска Америка. Велико Търново: Фабер, 2022, 155 стр.) 132

Гергана Дончева

Визуалната култура на Балканите, поставена в нова изследователска перспектива (Ana Grgić. Early Cinema, Modernity and Visual Culture: The Imaginary of the Balkans. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022, 277 p.) 134

БАЛКАНИСТИЧНИ ХРОНИКИ 137

Преслава Георгиева

Международен форум за *Учителното евангелие* на Константин Преславски и ранните средновековни преводи на балканските славяни 137

Антоанета Балчева

Българо-хърватски научни, дипломатически и културни връзки. Минало, настояще и бъдеще.....144

Антоанета Балчева

Международна интердисциплинарна научна конференция „Етно-религиозни проблеми на Балканите: теория, практика и политики“, 29–30 май 2023 г. 147

Стефан Янакиев

Първа национална конференция по тракология „Геополитика и социум в Древна Тракия“, 11–12 май 2023 г. 154

Самуил Камбуров

Дискусионен клуб „Непознатите Балкани“ 155

Международна конференция на тема „Историческата българистика извън България: състояние и перспективи“ 158

Научна конференция „Българският Северозапад: просвета и култура“ в гр. Монтана.....160

Участие на изследователи от ИБЦТ–БАН в Третата национална годишна научна конференция на Центъра за върхови постижения „Наследство БГ“.....161

Представяне на новото издание „Българският Северозапад: минало и съвременност“ в гр. Монтана.....162

THE BALKANS

THE TOPIC OF THE ISSUE: MONARCHY AND/ OR REPUBLIC

CONTENTS:

Alexandre Kostov
Editorial.....5

ARTICLES 7

Ivo Topalilov
Some notes on the tribal affiliation of municipal society in Ratiaria 7

Kalin Stoev
The Thracian lands in the Roman Empire and the contradictions between the republic and empire (problems of the continuity).....17

Lora Taseva
The Greek word μοναρχία and its derivatives in medieval Slavonic translations 26

Vladislav Ivanov
The maritime republics of Venice and Genoa against the Byzantine Empire: a game of mutual attrition.....42

Simeon Simeonov
Monarchy and republic in Francisco de Miranda's Balkan travelogues.....53

Daniel Cain
Tsar Ferdinand through the eyes of King Carol I of Romania.....64

Spyridon Ploumidis
The position of the monarchy in Greece by the time of the First World War (1915): Balkan and South European parallels 73

Kalina Peeva
The paradoxes of Turkish republicanism.....85

Bisser Petrov
The attempts of King Zog of Albania to regain his throne from exile 100

SOURCES 110

Alexander Kostov
From the correspondence of the brothers Alexander and Franz Joseph von Battenberg 110

REVIEWS AND RESPONSES 117

Dobrinka Parusheva
On the importance of the dialogue and its absence in the relations between Bulgaria and Greece (Yura Konstantinova, Bulgaria and Greece in a maze of monologues. Sofia: Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology – BAS, 2022, 350 p.) 117

Mariana Stamova
The Northwest as a Balkan microcosm (Kostov, Al. (ed.) The Bulgarian Northwest: past and present. Sofia: Tendril, 2022, 400 p.).....120

Zorka Parvanova
About *russopfilia* and *rusophobia* in the Balkans (Tina Georgieva, Yura Konstantinova (eds.) Russia: Balkans perspectives (XIX-XX c.). Sofia: Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology - BAS, 2023, 438 p.).....124

Gergana Doncheva

Down with the government coercion! Long live the free spirit of talent! (Dobrinka Parusheva, "Down with the government! Long live caricature!!" Politics, culture and caricature in Bulgaria at the beginning of the twentieth century. Plovdiv: UP Paisii Hilendarski, 2023, 265 p.).....127

Yura Konstantinova

The Balkan odyssey of Francisco de Miranda (Simeon Simeonov, Francisco de Miranda in the Balkans: the birth of the idea of Latin American independence. Veliko Tarnovo: Faber, 2022, 155 p.) 132

Gergana Doncheva

The visual culture of the Balkans in a new research perspective (Ana Grgić. Early Cinema, Modernity and Visual Culture: The Imaginary of the Balkans. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022, 277 p.) 134

BALKAN STUDIES CHRONICLES.....137

Preslava Georgieva

International forum on the *Didactic Gospel* of Constantine of Preslav and the early medieval translations of the Balkan Slavs.....137

Antoaneta Balcheva

Bulgarian-Croatian scientific, diplomatic and cultural relations. Past, present and future.....144

Antoaneta Balcheva

International interdisciplinary scientific conference "Ethno-religious Problems in the Balkans: Theory, Practice and Politics".....147

Stefan Yanakiev

The first national conference on Thracology "Geopolitics and Socium in Ancient Thrace", 11-12 May 2023 154

Samuil Kamburov

Discussion club "The Unknown Balkans".....155

International conference "The Historical Bulgarian Studies outside Bulgaria: Condition and Perspectives" 158

Scientific Conference "Bulgarian Northwest: Education and Culture" in Montana 160

Participation of researchers from IBCT-BAS in the Third national annual scientific conference of the "Heritage BG" Centre of Excellence. 161

Presentation of the new book "Bulgarian Northwest: Past and Present" in Montana 162

РЕЦЕНЗИИ И ОТЗИВИ / REVIEWS AND RESPONSES

ЗА ВАЖНОСТТА НА ДИАЛОГА И ЗА НЕГОВАТА ЛИПСА В ОТНОШЕНИЯТА НА БЪЛГАРИЯ И ГЪРЦИЯ

Юра Константинова. България и Гърция в лабиринт от монолози. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2022, 350 стр.

Добринка Парушева
ПУ „Паисий Хилендарски“
Институт за балканистика с Център по тракология
Българска академия на науките

ON THE IMPORTANCE OF THE DIALOGUE AND ITS ABSENCE IN THE RELATIONS BETWEEN BULGARIA AND GREECE

Yura Konstantinova, Bulgaria and Greece in a maze of monologues. Sofia: Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology – BAS, 2022, 350 p.

Dobrinka Parusheva
University of Plovdiv "Paisii Hilendarski"
Institute of Balkan Studies and Center of Thracology, Bulgarian Academy of Sciences

Монографията на Юра Константинова „България и Гърция в лабиринт от монолози“ е пореден резултат с високо качество от дългогодишните занимания на авторката с историята на българо-гръцките отношения и техните особености. Експертизата на Константинова в това поле е извън всяко съмнение – тя е утвърдена и призната както от българските, така и от гръцките колеги специалистка[1]. Книгата се състои от увод, четири глави, заключение, три приложения и библиография с общ обем 350 страници и предлага на читателя информирана дискусия върху българо-гръцките отношения от тяхното официално установяване през 1880 г. до прекъсването им по време на Втората световна война. Това не е първото изследване на отношенията между двете държави. То обаче, за разлика от предишни изследвания, проследява процесите в дълъг хронологически период, като добавя и анализ на отношението към Другия в „другата“ страна. Освен това авторката предлага на читателската публика за първи път анализ на българо-гръцките

[1] Фактът, че през април 2023 г. проф. д.и.н. Юра Константинова беше номинирана да изнесе Седмата *Gunnar Hering Lecture* във Виена, потвърждава нейното международно признание.

консулски отношения. Нещо повече, тя прави успешен, по мое мнение, опит да балансира между често противоположните гледни точки на български и гръцки изследователи.

Константинова най-напред фокусира вниманието ни върху политическите или по-скоро, дипломатическите и икономическите отношения между Гърция и България в първите две глави на монографията, след което в следващите две глави се спира на отношенията между българи и гърци във всяка една от двете страни, дискутирайки положението на гърците България и българите в Гърция, както и обществените настроения спрямо тях. Тъй като проследените в наратива настроения идват от страна предимно на действащи дипломати, а освен това дейността на двустранните дружества в двете страни също е подкрепяна, а понякога и подтиквана от тях, бих заключила, че именно дипломатическите отношения са на фокус в монографията. Това напълно оправдава заглавието: като контрапункт на дипломацията, т.е. диалога, монологът предпоставя невъзможност да се преодолеят наслоявания от образи (били те стереотипни или не) и дискурси.

В първата глава (*Политика и дипломация*, с. 17–84) авторката проследява развитието на отношенията между двете съседни страни и търси обяснение за невъзможността за постигане на разбирателство. Съвсем съзнателно Константинова не фаворизира отделни моменти от двустранните отношения, особено повече изследваните, а прави успешен опит да разпредели тежестта равномерно както от тематично-проблемна, така и от хронологическа гледна точка. На общия фон на развитието на дипломатическите отношения във втора глава (*Консулски и икономически отношения*, с. 85–146) авторката дискутира неравностойните позиции на България и Гърция по отношение както на по-тясната сфера в дипломацията – консулската мрежа, така и в икономиката. Ако някому се струва странно поставянето на консулските и икономическите отношения под една „шапка“, струва си да се запознае по-отблизо с т.нар. „Консулски указания“ за защита на гръцката търговия и корабоплаване и на гръцките колонии. Изложението в тази част е изключително интересно и полезно за българския читател, тъй като консулските отношения, както вече посочих, не са били обект на самостоятелно проучване до момента. Тяхното представяне и анализът на Юра Константинова уплътнява значително общата картина на българо-гръцките отношения във времето преди Втората световна война.

Трета глава (*Сънародниците в чуждата национална държава*, с. 147–226) ни предлага задълбочен прочит на съдбата на гръцката общност в България и на българската в Гърция. Авторката ясно и обосновано проследява националните идеи за сплотяване и нежеланието

да има малцинства, както и основните методи за тяхното постигане: езикова асимилация, религиозно приобщаване, унищожаване на общинския живот, лишаване от собственост, изселване. Последната, четвърта глава (*Обществените настроения между пропагандата и познанието*, с. 227–286), ни запознава с настроенията към Другия и някои опити те да бъдат променени чрез културни и стопански инициативи. Константинова проследява тези настроения най-вече през мненията на добре запознати с другата страна дипломати. Мненията на дипломатите, макар да не стават достояние на обществата в двете държави, би трябвало да са известни на онези, от които зависи предполагаемият двустранен диалог. Което наистина завърта целия текст около дипломатическите отношения и още повече оправдава заглавието. Основната идея на Юра Константинова за липсата на диалог в отношенията между двете държави е потвърдена експлицитно и в заключението на монографията.

Текстът на „България и Гърция в лабиринт от монолози“ е придружен от няколко приложения: списъци на министрите на външните работи на България (1879–1942) и Гърция (1880–1944) и на дипломатическите представители в двете столици, кратки биографични данни за дипломатите-титуляри в двете столици и накрая, един любопитен документ – препис от завещанието на Зафир Сароглу от 12 май 1885 г., чието оспорване в Гърция всъщност илюстрира още веднъж невъзможността за преодоляване на множеството негативни наслоения в двустранните отношения.

Обобщавайки накратко впечатленията си от представения монографичен текст, ще подчертая основните приносни моменти в него: Юра Константинова ни представя за първи път общата картина на развитието на двустранните отношения между България и Гърция от последните две десетилетия на XIX век до Втората световна война; специално внимание е отделено, отново за първи път, на консулските отношения между двете държави; анализът на невъзможността за сключване на търговски договор между България и Гърция през целия разглеждан период също е приносен момент; към досега известните документи и множество изследвания авторката добавя и нови изворови данни от документи на българското и гръцкото външни министерства, съхранявани в ЦДА в София и в Историческия и дипломатически архив на МВнР на Гърция, а освен това базира своя наратив върху множество лични архиви и мемоари на дипломати и политици, както и върху съвременна на събитията преса в България и в Гърция; не на последно място по значение искам да подчертая използвания сравнителен подход, който е базиран на отличното познаване както на българската, така и на гръцката историография. Убедена съм, че тази книга ще представлява интерес както за професионалистите в сферата на балканската история, така и за по-широка читателска публика. И дано припомнянето на последиците от монолозите в политиката допринесе поне малко за осъзнаване на важността от диалога, компромиса и баланса.